

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Чичук Антоніни Петрівни про дисертаційне дослідження Трофімчук Наталії Володимирівни «Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

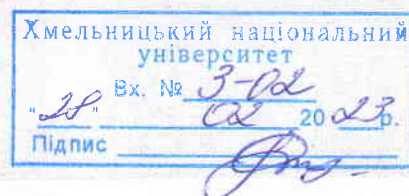
Актуальність обраної теми та її зв'язок з відповідними планами галузей науки. Проблеми, що стосуються формування екологічної культури, формування високого рівня екологічної свідомості молоді не відірвані від економічних і політичних явищ, в яких яскраво відображаються протиріччя нашого суспільства. Забезпечити майбутнє фахівця, у тому числі і за рахунок ціннісного ставлення до здоров'я і оволодіння ним основ екологічної культури стосовно вимог до професійної діяльності – одне з найважливіших завдань педагогічної науки. Для формування екологічної культури здобувачів освіти необхідний новий підхід до проблем виховання особистості нової формації, здорового, мобільного, конкурентоспроможного, морально зрілого, професійно-культурного, готового до активної життєдіяльності фахівця в умовах сучасних соціокультурних реалій.

Враховуючи сучасні світові тенденції, в Україні набувають особливого значення основні сучасні проблеми освіти й охорони природи, тому і підготовка майбутніх фахівців до екологічного виховання, та формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу є актуальною проблемою в діяльності закладів освіти і потребує нових підходів до її оптимального розв'язання.

З огляду на це, дисертація Трофімчук Наталії Володимирівни є актуальною, доцільною та своєчасною.

Важливо зазначити, що свідченням фундаментальності та актуальності дисертаційної роботи є її зв'язок із контекстом досліджень Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП), відповідно до плану науково-дослідницької теми «Аксіологічний аспект наукових досліджень в моделях суспільних відносин» кафедри суспільних дисциплін НУВГП (РК № 01014U001365). Тема роботи затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету водного господарства та природокористування (протокол № 1 від 29.01.2014 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Виявлено й обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації

інтегративного підходу та експериментально перевірено ефективність запропонованих умов.

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Трофімчук Наталії Володимирівни дозволяє стверджувати про незаперечність наукової новизни для педагогічного загалу, оскільки, в ньому:

– вперше обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу (екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності); розроблено структурно-функціональну модель формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, що поєднує цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий і результативний блоки;

– удосконалено компонентну структуру екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів (когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний), критерії (інтелектуально-рефлексивний, ціннісно-орієнтаційний, особистісно-розвивальний, мотиваційно-діяльнісний), показники й рівні (високий, середній, низький, дуже низький) сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів; уточнено сутність понять «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», «формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу»;

– подальшого розвитку набули зміст, форми й методи формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу; положення щодо реалізації методологічних підходів (культурологічний, аксіологічний, системний, синергетичний, гуманістичний, особистісний) і принципів навчання у формуванні екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Безсумнівним є **практичне значення** дослідження Трофімчук Наталії Володимирівни, оскільки воно аргументоване тим, що в освітній процес економіко-гуманітарних коледжів упроваджено такі навчальні ресурси: «Екологія: навчально-методичний посібник», «Методичні матеріали щодо

змісту та організації самостійної роботи з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», «Методичні матеріали з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», що містять теорію, ситуаційні задачі, тестові завдання, виховні заходи для формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів.

Використання комплексу взаємопов'язаних та взаємозумовлених методів забезпечило одержання достовірних і обґрунтованих результатів наукового дослідження. Широкий вибір методів дослідження логічно доповнюють один одного, що дозволило досягнути поставлених цілей і завдань. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження Трофімчук Наталії Володимирівни забезпечується: адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу; комплексним застосуванням емпіричних і теоретичних, кількісних і якісних методів наукового пошуку; оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи; оптимальним обсягом учасників експерименту; представницькою джерельною базою (289 найменувань, із них 30 іноземною мовою), позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації в освітній процес Рівненського економіко-гуманітарного та інженерного коледжу (довідка № 27 від 03.03.2020 р.), Новоград-Волинського економіко-гуманітарного коледжу (довідка № 107 від 29.12.2020 р.), Карпатського фахового коледжу Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»» (довідка № 30 від 30.09.2021 р.), Ужгородського гуманітарно-економічного коледжу Карпатського університету імені Августина Волошина (довідка № 071д-21 від 12.10.2021 р.).

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. Трофімчук Наталія Володимирівна володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Основні результати дослідження відображено в 19 публікаціях, із них: 6 статей у

наукових фахових виданнях України та зарубіжних наукових періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 10 – у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій та інших виданнях; 1 – навчально-методичний посібник; 2 – навчально-методичні матеріали.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Результати наукового пошуку можуть бути використані для розроблення навчальних програм, підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, навчально-методичних комплексів та методичних рекомендацій для професійної підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів й організації виховної роботи.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації є методологічно обґрунтованою й логічною. Дисертація і автореферат написані й оформлені згідно з нормативними вимогами. Стиль викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованим на теоретичному і методологічному рівнях.

Дисертантка ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (289 найменувань, із них 30 іноземною мовою) і 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 288 сторінок, зокрема 191 сторінка основного тексту. Дисертація містить 12 таблиць і 9 рисунків. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та відповідні додатки.

Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її предмет і мету, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно впливають із змісту основного тексту дисертації. Трофімчук Наталія Володимирівна системно підійшла до виокремлення суперечностей, які були у ході дослідження усунуті. Авторській гіпотезі, як вагомому структурному елементу дослідження, притаманні інструментальність, належна прогностичність. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективною реалізації. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

У вступі ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, представлено інформацію про

публікації автора, окреслено структуру дисертації. Чітко виписано особистий внесок здобувача.

У **першому розділі** «Теоретичні засади формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» представлено аналітичний огляд теоретико-методологічного підґрунтя для вивчення феномену екологічної культури у філософсько-педагогічному дискурсі; з'ясовано особливості формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів у контексті професійного становлення майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей; обґрунтовано сутність та роль інтегративного підходу в цьому процесі. Алгоритм процесу формування екологоорієнтованої особистості студентів побудований за принципами екологічного імперативу й інтеграції природничих, економічних, правових аспектів педагогічної взаємодії, що зумовлює якісну модифікацію внутрішнього світу та трансформацію поведінки студентів через розвиток професійної «Я-концепції».

У **другому розділі** «Обґрунтування педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» витлумачено сутність, визначено критерії, показники й рівні екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів; аргументовано педагогічні умови та розроблено модель цього процесу

Концептуалізовано поняття «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», що потрактоване як комплексне утворення майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей, вагомий складник загальної культури. Відповідно до компонентів екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів (когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний), виокремлено критерії та показники її сформованості. На підставі теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури з порушеної проблеми, освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фахівців в економіко-гуманітарних коледжах, програм навчальних дисциплін економіко-гуманітарної підготовки й навчально-методичного забезпечення освітнього процесу виокремлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу.

Для цілісного уявлення про процес формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу в процесі професійної підготовки розроблено модель, що містить цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий і результативний блоки.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» у контексті вивчення дисциплін «Біологія», «Екологія», «Українська література» та проведення низки виховних заходів екологічного спрямування перевірено ефективність упровадження педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. Отримані результати підтвердили ефективність запропонованих педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, а також засвідчили, що окреслені дослідницькі завдання виконано, мети роботи досягнуто.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог. Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку свідчать про її зрілість як дослідника проблем педагогіки.

У змісті автореферату відображено основні положення дисертації, їх викладено досить повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в рефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації. Поняттєво-термінологічний апарат визначено з урахуванням специфіки педагогічного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, необхідно назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У дослідженні достатньо переконливо проведена думка про стратегічну роль в освітньому процесі інтегративного підходу, що стверджує необхідність міжпредметної взаємодії для отримання цілісних знань та акцентує увагу на пошуку шляхів взаємовпливу, взаємопроникнення і взаємозв'язку різних дисциплін. Однак, серед їх переліку тільки дисципліни «Екологія», «Біологія» та «Українська літератур». У зв'язку з цим досліджуваний міжпредметний простір виглядає дещо збідненим і потребує ширшого, більш переконливого формату висвітлення.

2. Аргументуючи думку про те, що шляхом реалізації інтегративного підходу в економіко-гуманітарному коледжі утворюється цілісне освітнє

середовище, яке відкриває значні можливості для формування екологічної культури здобувачів вищої освіти, дисертантка більшу увагу зосереджує на розкритті методичного потенціалу навчання. Натомість організація його як цілеспрямованого процесу потребує органічного поєднання як навчання, так і реалізації низки виховних заходів, спрямованих на формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів і сприятиме поглибленню поставлених дослідницьких завдань.

3. Здійснюючи експлікацію екологічної культури крізь призму ідей ноосферного мислення, доцільно було б глибше висвітлити проблему ноосферної освіти, головною метою якої є виявлення та актуалізація витоків моральності, духовності з глибини внутрішнього світу особистості. Це дозволило б більшою мірою аргументувати потребу виховання почуття екологічної відповідальності, що передбачає ставлення до світу як до цілого, усвідомлення власної причетності до всього, що визначає параметри людської життєдіяльності.

4. У підпункті 2 першого розділу дисертаційного дослідження необхідно більше уваги акцентувати на особливість професійного підготовки майбутніх фахівців економічних та правових спеціальностей, зокрема 081 «Право» і 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», що уможливило б проведення більш чіткої лінії інтегративного підходу в обґрунтуванні педагогічних умов та значною мірою посилило міжпредметну взаємодію заявлених дисциплін з дисциплінами економічного та правничого профілю.

5. Варто було б підготувати й упровадити в освітню практику закладів вищої освіти навчально-методичне забезпечення для формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів з акцентуванням на дистанційне (змішане) навчання в умовах пандемії та воєнного стану.

Зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження та мають рекомендаційний характер.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження відображено в 19 публікаціях, із них: 6 статей у наукових фахових виданнях України та зарубіжних наукових періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 10 – у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій та інших виданнях; 1 – навчально-методичний посібник; 2 – навчально-методичні матеріали.

Висновок. Резюмуючи результати дослідження можна стверджувати, що дисертаційна робота Трофімчук Наталії Володимирівни на тему: «Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, повністю відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та вимогам, що висуваються до дисертацій (пункти 9, 11-14) «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07.2016 р.)), нормативним актам МОН України та паспорта спеціальності, а її автор, Трофімчук Наталія Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю.

Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Рейплік